

O PERSONALITATE A AGRICULTURII ROMÂNEȘTI DIN ANII INTERBELICI: NICOLAE CORNĂȚEANU

Mihai COTENESCU*

Abstract: A leading figure of the Romanian Agriculture in the interwar years

In the interwar years, the Great Romania had many people who have worked in agriculture. Among them is the one presented, which, since 1926 has been an important agronomic university teacher, an elite researcher of Agricultural Research Institute, a valuable farm owner and also, an important politician. In 1939 he became Minister of Agriculture and during his term were obtained significant results in this field of national economical development.

***Keywords:** university teacher, researcher, farm owner, politician, Minister of Agriculture, author of studies and articles on agriculture*

Agronomul, cercetătorul științific, profesorul universitar și omul politic Nicolae Cornățeanu, s-a numărat în deceniile 3-5 ale secolului XX printre cei mai de seamă reprezentanți care au activat în domeniul agricol și care a militat pentru progresul acestui domeniu al economiei naționale.

Ialomițean de origine, Nicolae Cornățeanu s-a născut la 13 februarie 1899 în comuna Șocariciu (actualmente Unirea din județul Călărași). El a fost unicul copil al Mariei și al lui Dumitru Cornățeanu care s-a îndeletnicit cu comerțul cu amănuntul¹.

Copilăria și primii ani din școală și-a petrecut sub atenta îngrijire a bunicii sale Mitana care a locuit pe strada Grivița din Călărași. Primele patru clase din ciclul primar le-a absolvit la școala primară de băieți nr.1, avându-l ca învățător pe Ștefan Vasilescu². După absolvirea cursurilor elementare a fost nevoit să-și urmeze mama (recăsătorită în județul Tulcea). A frecventat apoi

* Profesor de istorie, dr., Grupul Școlar de Transporturi Auto, Călărași, președintele filialei Călărași, a Societății de Științe Istorice din România, membru al Biroului Executiv.

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale, filiala Călărași (în continuare S.J.A.N. Călărași), *Fond Colecția de Stare Civilă a Județului Călărași – comuna Șocariciu*, dos. 103/1899, f. 5.

² S.J.A.N. Călărași, *Fond Școala primară de băieți nr. 1, Călărași*, dos. 9/1884, f. 9.

cursurile liceului *Sfântul Petru și Pavel* din Tulcea pe care l-a absolvit în anul 1920. Cursurile liceale au fost întrerupte doi ani din cauza războiului, familia sa fiind nevoită să se refugieze în Moldova.

După terminarea cursurilor liceale, elevul Cornățeanu Nicolae a susținut concurs de admitere la Școala de Agricultură de la Herăstrău pentru a deveni inginer agronom. El a absolvit această școală superioară printre premianți și a reușit să obțină o bursă în străinătate pentru a-și efectua masteratul. Mai întâi el a urmat cursurile *Academiei Superioare de Agricultură* din Viena și a făcut studii de documentare în Germania și Elveția, elaborând în anul 1925 teza de doctorat intitulată *Importanța și rentabilitatea creșterii animalelor în România, după reforma agrară din anul 1921*. Această lucrare bazată pe cunoașterea realității din România care cu patru ani înainte înfăptuise cea mai radicală reformă din istoria sa, evidențiază faptul că țara noastră dispune de condiții naturale extrem de favorabile pentru creșterea unui număr tot mai mare de vite, ajungând una din țările mare exportatoare de animale de rasă, tracțiune și pentru carne din Europa³.

După obținerea doctoratului, tânărul specializat în străinătate a fost încadrat prin concurs la catedra de Economie Rurală a Școlii Superioare de Agricultură de la Herăstrău. Titularul catedrei era profesorul universitar și omul politic Nicolae Popovici Lupa, fondatorul acestei secții unice la o instituție de învățământ de profil agronomic din România. Tânărul asistent va ajunge în anul 1929 conferențiar, iar din anul 1936 – profesor universitar, succedându-l la conducerea catedrei pe mentorul său până în anul 1949, când a fost epurat din învățământ de către autoritățile comuniste⁴.

În perioada cât a funcționat în învățământul superior agronomic, Nicolae Cornățeanu a contribuit la formarea ca specialiști a douăzeci de promoții de ingineri agronomi. El a fost un îndrumător apropiat al studenților, a participat alături de ei la stagiile de practică și a constituit echipe de cercetare sociologică a gospodăriilor țărănești. A militat ca noii absolvenți să cunoască noțiuni de economie agrară, fiind adeptul împrumutării familiilor de agronomi cu suprafețe de teren agricol, unde urmau să pună în practică cele însușite în timpul anilor de facultate.

Odată cu debutul activității didactice universitare a început și activitatea de publicare a unor lucrări, studii, articole, recenzii și materiale de sprijin

³ N. D. Cornățeanu, *Importanța și rentabilitatea creșterii animalelor după reforma agrară din 1921*, București, Institutul de Arte Grafice Oltenia, 1925, p. 24.

⁴ Muzeul Național al Agriculturii Slobozia, *Fondul personal Nicolae Cornățeanu*, dos. 1/1924 – 1928, f. 3.

agricol. Acest lucru s-a materializat prin publicarea în intervalul 1928 – 1953 a peste 50 de lucrări de specialitate, 90 de studii și peste 300 de articole. Dintre lucrările care au fost publicate și premiate de Academia Română menționăm: „Organizarea exploatărilor agricole din România”, „Tractorul și semănătoarea în agricultura noastră”, „Cercetări asupra rentabilității românești”, „Intervenția statului în agricultură”, „Condițiile de intensificare ale agriculturii românești” – considerate de specialiștii timpului lucrări de referință pentru toți cei care doreau să cunoască realitatea din agricultura României interbelice.

Activitatea sa de cercetare agronomică a început din anul 1928 și a continuat până când s-a pensionat, în 1967. Începutul s-a realizat prin angajarea sa ca cercetător la Oficiul de contabilitate agricolă al Ministerului Agriculturii și Domeniilor. Din anul 1930 întreg personalul de cercetare a fost transferat la secția de economie agrară a Institutului de Cercetări Agronomice din București. El va deveni șeful secției de economie agrară din anul 1930 și va deține această calitate până în anul 1948.

Activitatea sa, dar și a personalului secției, pot fi cunoscute din rapoartele anuale și dările de seamă ale institutului de cercetare în tot intervalul cât a condus acest departament⁵. Potrivit planului de activitate anual, se desfășurau o serie de acțiuni. În primii ani, accentul s-a pus pe răspândirea normelor de economie agrară la nivel central și teritorial, pe efectuarea unor anchete agricole în vederea cunoașterii randamentului gospodăriilor agricole, iar din anii 1935-1936, cercetătorii s-au axat pe studierea randamentului tipurilor de gospodării, pe corelarea prețurilor dintre produsele agricole și industriale, pe coordonarea activității oficiului de contabilitate agricolă și pe perfecționarea profesorilor și specialiștilor agricoli. S-a reușit astfel ca, în deceniul al patrulea să se realizeze o clasificare a proprietăților agricole existente în România și să se convingă autoritățile centrale despre necesitatea conversiunii datoriilor agricole, să se cunoască nevoile și posibilitățile interne de dotare tehnică și să determine organismele agricole județene să coordoneze activitatea economică a proprietăților agricole existente în România⁶.

Nicolae Cornățeanu a participat, în calitate de membru al delegației agricole românești, la patru congrese internaționale unde a prezentat politica României privind dezvoltarea generală a agriculturii. Astfel, la Congresul Internațional Agricol din anul 1929, de la București, cercetătorul a prezentat

⁵ C. Filipescu, *Profesor Doctor Nicolae Cornățeanu*, București, Editura „Pagini Agrare și Sociale”, 1939, p.11.

⁶ Mihai Cotenescu, *Aportul marilor personalități politice la dezvoltarea agriculturii din Bărăgan în perioada interbelică*, Călărași, Editura Agora, 2003, p. 151.

două rapoarte: unul referindu-se la eficiența utilizării contabilității agricole în gospodăriile țărănești, iar cel de-al doilea conținea o serie de idei și sugestii pentru modernizarea în întregime a întregii activități din agricultura românească. Solicita, printre altele, îmbunătățirea legislației agricole, extinderea și sporirea suprafețelor deținute de fermele de stat, dezvoltarea sectoarelor anexă (viticultură, pomicultură, agricultură), intervenția statului în economie, acordarea creditelor cu dobânzi mici proprietarilor agricoli, construirea de silozuri și de adăposturi moderne, utilizarea și extinderea folosirii mașinilor agricole.

În anul 1936, la Congresul Internațional Agricol de la Budapesta, el a prezentat un raport detaliat despre introducerea mașinilor agricole și despre eficiența utilizării acestora. Cu acest prilej, a subliniat faptul că o agricultură modernă se poate realiza numai cu sprijinul utilajelor agricole care pot să ducă la o dublare a producției, la scăderea costurilor lucrărilor și la reducerea numărului muncitorilor agricoli. Ideile sale au fost susținute cu rezultatele cercetărilor de pe proprietățile românești aflate în aria Bărăganului citând, printre altele, fermele moderne deținute de Ion Cămărășescu la Dâlga, Nicolae Seceleanu la Mărculești și Mihai Berceanu la Frățilești⁷.

În perioada 1925 – 1948, Nicolae Cornățeanu a fost membru și apoi președinte al Societății Inginerilor Agronomi din România. În această calitate a luat parte la toate reuniunile organizate de această societate. Mai întâi el a contribuit la modernizarea și adaptarea statutului acestei societăți la cerințele timpului și în al doilea rând a fost autorul mai multor memorii pe care acest for al agronomilor români le-au adus miniștrilor agriculturii în anii interbelici. Astfel, adresându-se în luna iulie 1929, ministrului agriculturii, Ion Mihalache, solicita – în numele agronomilor – efectuarea cadastrării proprietăților agricole, înființarea la nivel județean a organismelor de asigurare agricolă, creșterea numărului centrelor de cercetare în domeniul cerealelor, zootehniei, îmbunătățirea legislației agricole în ceea ce privește construirea de silozuri, ameliorarea terenurilor degradate, administrarea pădurilor. Toate aceste propuneri au fost trecute pe agenda de lucru a ministrului și o parte din ele s-au materializat în timpul mandatului acestuia care a durat până la 10 octombrie 1930⁸.

Nicolae Cornățeanu a fost în perioada 1929-1940 și un important om politic al vremii. Mai întâi, în intervalul anilor 1929 – 1933, a făcut parte din partidul înființat de către agronomul Constantin Garoflid, intitulat Liga

⁷ *Ibidem*, p. 154.

⁸ *Ibidem*, p. 136.

Agrară. Programul partidului prevedea o serie de obiective privind modernizarea agriculturii românești: înființarea și sprijinirea cooperativelor agricole, anularea taxelor impuse pe suprafețele expropriate, înființarea în fiecare județ a unor centre de înmatriculare, stimularea exporturilor de cereale românești și altele⁹.

Ca membru al acestui partid, Nicolae Cornățeanu a participat la alegerile parlamentare din mai 1930, candidând ca deputat în județul Ialomița. El a reușit să obțină 41% din totalul voturilor exprimate câștigând acest mandat (până în anul 1932).

În calitate de parlamentar, N. Cornățeanu a luat de mai multe ori cuvântul la sesiunile din plen când s-a discutat Legea conversiunii datoriilor agricole. Astfel, la dezbaterile care au avut loc la 8 octombrie 1930, deputatul a arătat că proiectul de lege prezentat de Partidul Național Liberal, este un proiect absolut necesar deoarece micile proprietăți sunt înglodate în datorii și nu pot plăti dobânzile la creditele luate de la bănci și de la cooperative. Singura soluție valabilă era anularea completă a acestor datorii care au fost împovărătoare pentru marea majoritate a familiilor de români¹⁰.

În timpul mandatului său, a luat cuvântul la discutarea mai multor proiecte legislative propuse de țărani și pentru îmbunătățirea situației din agricultură. Astfel, el a formulat mai multe amendamente la proiectele de legi privind vânzarea pe credit a mașinilor agricole, de înființare a silozurilor, de organizare a învățământului agricol și la noua organizare a Ministerului Agriculturii și Domeniilor. La acest proiect s-a pronunțat pentru desființarea Uniunii Camerelor Agricole, pentru comasarea unor compartimente ale acestora, pentru creșterea fondurilor alocate cercetării agricole și pentru sprijinirea de către minister a micilor producători agricoli.

A însoțit în toamna anului 1930 o delegație de specialiști agricoli elvețieni care au vizitat fermele particulare și stațiunile experimentale din sudul Bărăganului. Printre unitățile vizitate s-a numărat și ferma sa din Ghimpați – Dragoș Vodă¹¹. El a prezentat oaspeților profilul și scopul acestei ferme, afirmând că a cumpărat-o în anul 1928 și intenționează să o modernizeze și să o profileze pe experimentări zootehnice și cerealiere. Deși aflată la început, această fermă obținuse deja primele rezultate promițătoare, mai ales în ceea ce privește ameliorarea raselor de porcine și ovine.

⁹ *Ibidem*, p. 106.

¹⁰ Dezbaterile Adunării Deputaților pe anul 1930, f. 187.

¹¹ Arhivele Istorice Centrale, București, *Fondul Ministerul Agriculturii și Domeniilor, Direcția Administrativă*, dos. 135/ 1949, f. 7.

După expirarea mandatului, profesorul s-a retras din Liga Agrară și nu a mai activat politic până în anul 1939 când a devenit unul dintre liderii singurului partid politic din România – Frontul Renașterii Naționale. În acest partid a activat doi ani de zile ocupând funcții politice, iar din primăvara anului 1939, timp de zece luni, a fost ministru al agriculturii (februarie – noiembrie 1939). A avut o contribuție de seamă la elaborarea programului politic al acestui partid. În calitate de șef al secției agrare, Cornățeanu a formulat o serie de propuneri care vor fi incluse în noul program: facilitarea pătrunderii capitalului străin și autohton la sat, sprijinirea de către stat a agricultorilor mijlocii în vederea creșterii contribuțiilor acestora la mărirea producției agricole, instruirea producătorilor agricoli de a folosi metode de agricultură modernă, reducerea discrepanțelor dintre prețurile produselor industriale și celor agricole.

Aceste idei programatice se regăsesc și în programul de activitate al Ministerului Agriculturii și Domeniilor reiterate la festivitatea de instalare a lui Nicolae Cornățeanu ca ministru al agriculturii, la 1 februarie 1939. El arăta atunci că principala sarcină a sa trebuie să fie dotarea tehnică a sectoarelor agricole. Acest lucru se impune și pentru micile gospodării în vederea creșterii producției. „Ne preocupă problema valorificării produselor alimentare și găsirea debușeurilor existente pentru vânzarea cerealelor românești”¹².

Ministrul era adeptul intervenției organismelor de stat în sprijinirea tuturor categoriilor de proprietăți. El propunea înființarea în fiecare județ al țării a unor asociații agricole care să cultive cereale și să le valorifice cu sprijinul statului. De asemenea, s-a pronunțat pentru transformarea României dintr-o țară cerealieră într-o țară cu profil mixt și cu o industrie alimentară dezvoltată.

Sub conducerea directă a ministrului, în intervalul februarie – octombrie 1939, au fost elaborate mai multe proiecte legislative care au contribuit la dezvoltarea generală a agriculturii românești. Astfel, prin legea de stabilire a unor impozite pentru plantațiile de vin se introducea o taxă generală de 3000 de lei pentru un interval de cinci ani, în scopul înlocuirii treptate a soiurilor românești nerentabile cu soiuri importate. La 7 martie 1939 a intrat în vigoare legea de organizare și funcționare a Băncii de Industrializare și Valorificare a Produselor Agricole care a devenit prima bancă de sprijin a industriei alimentare române. Ea va subvenționa cu precădere toate

¹² Mihai Cotenescu, *op. cit.*, p. 107.

exploatațiile agricole care asigurau materia primă pentru fabricile cu profil alimentar din România¹³.

Tot în luna martie 1939 a fost adoptată prima lege de mobilizare agricolă, care prevedea o serie de măsuri pentru buna desfășurare a lucrărilor agricole în condiții de război, obligând organismele teritoriale să ia măsurile pentru efectuarea operativă a lucrărilor agricole și să rechiziționeze tot ce era necesar în condiții excepționale.

Nicolae Cornățeanu s-a preocupat și de organizarea eficientă a activității ministerului, susținând descentralizarea activității acestuia. Regiile autonome au devenit direcții comerciale, Uniunea Camerelor Agricole a fost desființată, iar membrii camerelor agricole coordonau întreaga activitate de profil, fiind subordonați direct prefectilor¹⁴.

O serie de acte normative ce priveau agricultura au cunoscut modificări. Astfel, legea de organizare a Casei Rurale stabilea modalitățile de vânzare – cumpărare a pământului, elimina intervenția organelor judecătorești și schimba modul de acordare a împrumuturilor și creditelor pentru toate categoriile de proprietari.

Legea de valorificare a grâului a suferit și ea completări prin introducerea primelor de calitate pentru cei care obțineau producții mai mari la hectar, iar în legea pescuitului s-au introdus pentru prima dată măsuri de prevenire a poluării apelor românești¹⁵.

Nicolae Cornățeanu a solicitat îmbunătățirea bugetului ministerului, care a primit o serie de subvenții de la bugetul de stat. Astfel, s-au obținut 250 de milioane de lei pentru achiziționarea din Germania a 300 de tractoare, 150 de batoze, 3000 de prășitoare și 10.000 de semănătoare care au fost cumpărate și ulterior au fost distribuite la centrele agricole sau au fost vândute producătorilor agricoli. Alte fonduri au fost repartizate camerelor agricole pentru amenajarea silozurilor comunale, pentru dotarea centrelor de închiriat mașini agricole și pentru efectuarea unor lucrări de amenajări funciare.

Măsurile de ordin legislativ, financiar și tehnic au permis agriculturii românești să realizeze în anul 1939 una dintre cele mai mari producții globale din anii interbelici la hectar, în valoare de 74 milioane de lei. Caracterul cerealier al țării s-a menținut deoarece suprafețele cultivate manual reprezentau 83,52% din totalul suprafețelor arabile, în timp ce suprafețele cultivate cu plante industriale era mică (7,28%). Din valoarea totală a producției agricole,

¹³ *Ibidem*, p. 110.

¹⁴ *Ibidem*, p. 115.

¹⁵ *Ibidem*, p. 119.

cerealele asigurau 70%, animalele 15%, iar restul aparținea celorlalte sectoare (viticultura, piscicultura și sericicultura).

După încetarea mandatului de ministru, Nicolae Cornățeanu s-a reîntors la catedră și în cercetare. A continuat și activitatea de publicare a unor lucrări, care a culminat cu realizarea, în anul 1944, a valoroasei monografii intitulată *Agricultura și agronomia în România*. El reușea să puncteze principalele momente ale evoluției agriculturii, subliniind printre altele contribuția importantă pe care a avut-o legislația agricolă adoptată de către parlament după anul 1864. Se arăta, printre altele, că marea proprietate a deținut un rol esențial în dezvoltarea de ansamblu a două domenii importante ale acestui sector al economiei naționale: cultivarea cerealelor și zootehnia. El s-a declarat sceptic în ceea ce privește evoluția agricolă românească în condițiile creșterii numărului micilor proprietari după reforma agrară din 1921. Singura cale de dezvoltare a acestui sector, o reprezenta în viziunea sa sprijinul direct al statului care să înființeze în 3 – 4 comune centre de mașini agricole, să formeze specialiști agricoli care să asigure în permanență îndrumările necesare și care să subvenționeze în fiecare județ al țării ferme model¹⁶.

În perioada 1939 – 1944, el a rămas în continuare președinte al Societății Inginerilor Agronomi, fiind în același timp și reprezentantul acestora în Consiliul General al Asociației Generale a Inginerilor Români. A luat cuvântul de mai multe ori la reuniunile de vârf ale acestui consiliu și a susținut că agricultura românească poate să se modernizeze dacă va fi ajutată de industrie (care să producă mașini agricole în țară), iar organismele județene să se preocupe cu precădere de introducerea noțiunilor de contabilitate agricolă. De asemenea a demonstrat, pe baza datelor statistice rezultate din cercetările sociologice și economice, că marile proprietăți sunt mai rentabile decât micile gospodării și este nevoie ca statul să sprijine și să consolideze fermele, stațiunile de cercetare agricolă și experiența pozitivă a marilor proprietăți, pentru ca agricultura românească să concureze la același nivel cu agricultura din țările europene avansate.

În anul 1947, profesorul universitar Nicolae Cornățeanu a publicat cursul său de economie agrară pe care l-a susținut în fața studenților agronomi în perioada cât a fost membru și șef al catedrei de economie agricolă a Facultății de Agronomie din București. Acesta sintetizează în cele 729 pagini, întreaga evoluție a economiei agrare, ideile după care s-a acționat și care a fost rezultatul cercetărilor din domeniu. Cursul propriu-zis a fost început în anul

¹⁶ Muzeul Național al Agriculturii Slobozia, *Fondul personal Nicolae Cornățeanu, Agricultura și agronomia în România*, lucrare dactilografiată, f. 56.

1911 de către Nicolae Popovici Lupa – primul titular al acestei catedre care a formulat încă dinainte de primul război mondial ideea introducerii noțiunilor economice în domeniul agricol. Nicolae Cornățeanu l-a îmbunătățit radical, reformulând o serie de idei noi însușite cu ocazia stagiilor efectuate în străinătate sau în calitate de reprezentant al României la congresele internaționale agricole. Dacă inițial autorul era adeptul tehnologiei și utilajelor avansate din țările occidentale, după călătoria efectuată în Statele Unite în anul 1935 el a formulat alte idei: trecerea de la cultura extensivă la cultura intensivă creșterea suprafețelor cultivate cu plante tehnice, controlul specializat a principalelor lucrări agricole, folosirea îngrășămintelor chimice, dezvoltarea industriei alimentare, acordarea și folosirea creditelor acordate de către băncile agricole, crearea unor categorii mijlocii de producători agricoli, dezvoltarea celorlalte sectoare agricole.

Însă, instaurarea regimului comunist în anul 1945 a avut repercusiuni serioase asupra sa și a familiei. În octombrie 1949 a fost epurat din învățământul universitar agronomic și apoi îndepărtat și din funcția de șef al secției de economie agrară a Institutului de Cercetări Agronomice. Proprietatea sa din satul Ghimpați a fost confiscată, inventarul agricol și toate clădirile fiind preluate de către Gospodăria Agricolă de Stat Dâlga. Conducerea acestei unități agricole a manifestat un total dezinteres pentru tot ce realizase agronomul Cornățeanu, astfel că nu a valorificat nimic din tot ce se realizase până atunci¹⁷.

În perioada 1950 – 1955, în calitate de fost demnitar al „regimului burghezo – moșieresc”, a fost arestat și închis fără a i se intenta proces la închisoarea de deținuți politici de la Aiud. În timpul detenției sale, soția – Elena Cornățeanu – a adresat mai multe memorii oficialităților comuniste pentru a afla unde era reținut și ce învinuiri i-au fost aduse, dar a primit niște răspunsuri cu adevărat cinice. Astfel, la 14 aprilie 1952 sub semnătura ministrului justiției din acea perioadă, primea o adresă prin care era anunțată că nu se cunoaște motivul arestării sale.

După eliberare, Nicolae Cornățeanu a fost încadrat ca muncitor necalificat la secția administrativă a Ministerului Agriculturii unde s-a ocupat de tipărirea și elaborarea unor albume, și calendare ale ministerului. Din 1957 prin intervenția lui Nicolae Giosan (unul din foștii săi studenți) a fost încadrat la Institutul de Cercetări Agroalimentare de la Fundulea unde a coordonat până la pensionare

¹⁷ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale, filiala Ialomița, *Fond Camera Agricolă a județului Ialomița*, dos. 344/1949, f. 96.

(1958) sectorul de economie agrară. A continuat aici activitatea de cercetare, iar meritele sale au fost recunoscute în anul 1966, când a devenit membru de onoare al Academiei de Științe Agricole și Silvice din România. După pensionare a continuat activitatea de cercetare și de publicare în revistele de specialitate ale timpului. A decedat la 23 octombrie 1977.

Nicolae Cornățeanu a fost un specialist de seamă al agriculturii românești interbelice. Îmbinând activitatea de cercetare cu cea de formare a specialiștilor agricoli, el a fost una dintre personalitățile de elită ale timpului, care a subliniat – încă de la începuturile activității sale – că noțiunile de economie agrară trebuie introduse pe toate exploatațile agricole existente în România. Aceste lucruri erau absolut necesare pentru că prin aceasta se poate obține randamentul pe care o proprietate agricolă o poate asigura atât pentru deținător dar și pentru economia agricolă în general.